

İL ÖZEL İDARESİ İLE YATIRIM İZLEME ve KOORDİNASYON BAŞKANLIĞI: KARŞILAŞTIRMALI NİTEL BİR ÇALIŞMA*

Arş. Gör. Mustafa Tosun

Uşak Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0003-0982-4180

Dr. Öğr. Üyesi Yurdanur Ural Uslan

Uşak Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-1721-0712

Öz

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanunla birlikte idari yapıda, mali sistemde, siyasal coğrafyada önemli değişiklikler olmuştur. Bu önemli değişikliklerden biri de büyükşehir olan illerde il özel idarelerinin kaldırılıp yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının (YİKOB) kurulmasıdır. Büyükşehir olan illerde il özel idarelerinin kaldırılıp YİKOB'ların kurulması, YİKOB'ların il özel idarelerinin devamı olduğu yönünde tartışmalara neden olmaktadır. 2016 yılında YİKOB'lara tüzel kişilik kazandırılması ve yeni büyükşehir belediyelerinin kurulması ihtimali bu tartışmaları farklı bir boyuta taşımaktadır.

Bu çalışma, il özel idareleri ile YİKOB'ları mevcut yapı, işleyiş ve sorunları yönünden karşılaştırarak, YİKOB'ların Türk kamu yönetimi sistemi içerisindeki yerini anlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda Uşak İl Özel İdaresi ve Manisa YİKOB'daki katılımcılar ile nitel görüşme tekniğinden yararlanılarak il özel idareleri ve YİKOB'ların kurum algısı, görev, yetki ve sorumlulukları, teşkilat ve mali yapısı, hizmet sunumu, merkezleşme ve yerelleşme boyutu, tanınma problemi ile ilgili konular üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İl Özel İdaresi, 6360 Sayılı Kanun, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı, Türk Kamu Yönetimi, Merkezleşme

*Special Provincial Administration and Investment Monitoring and
Coordination Directorate: A Comparative Qualitative Study*

Abstract

The Law No. 6360 dated 2012 has caused major changes in administrative structure, financial system as well as political geography. One of these significant changes is the abolition of provincial special administrations in metropolitan provinces and the establishment of investment monitoring and coordination directorates (IMCOD). The abolition of special provincial administrations in metropolitan provinces and the establishment of IMCODs created the discussions that IMCODs are the continuation of provincial special administrations. Acquisition of legal personality to IMCODs in 2016 and the possibility of establishing new metropolitan municipalities take these discussions to a new level.

This study has the objective of exploring the current places of IMCODs in Turkish public administration system by comparing and contrasting these two institutions with regards to their current structure, functioning and challenges. In this context, by using qualitative interview technique with the participants in Uşak Provincial Special Administration and Manisa IMCOD, the perception of the institution, duties, authorities and responsibilities, organizational and financial structure, service delivery, centralization and localization dimension, recognition problem of special provincial administrations and IMCODs have been analyzed comparatively.

Keywords: Special Provincial Administrations, Law No. 6360, The Departments of Investment Monitoring And Coordination, Turkish Public Administration, Centralization

* Makale geliř tarihi: 27.04.2022
Makale kabul tarihi: 08.11.2022
Erken görünüm tarihi: 28.03.2023

İl Özel İdaresi ile Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı: Karşılaştırmalı Nitel Bir Çalışma*

Giriş

İl özel idareleri, idarenin yeniden düzenlenmesi ile ilgili çalışmalarda temel araştırma konusu yapılmasa da mutlaka kendine yer bulmuştur. Bazı çalışmalarda il özel idarelerinin artık işlevini tamamladığı, önemini yitirdiği, bu nedenle kaldırılması gerektiği vurgulanırken; bazı çalışmalarda ise il özel idarelerinin anayasal bir kurum olduğuna ve toplumsal kalkınma yönüne vurgu yapılarak varlığını devam ettirmesi yönünde görüşler belirtilmiştir (Keleş, 2014: 213-214). Ancak il özel idareleri, reform çalışmaları ve tartışmaları içerisinde varlığını hep sürdürmüştür (Parlak ve Sobacı, 2008: 84).

İl özel idarelerinin temeli 1864 Vilayet Nizamnamesi ile atılmıştır. 1913 tarihli Kânun-u Muvakkat ile kamu tüzel kişiliği kazanarak kurumsal bir yapıya kavuşan il özel idareleri, 1987 yılında 3360 sayılı kanunla yapılan küçük değişikliklerle beraber 2005 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, il özel idaresine ait mevzuat ve pratik birikimini değiştirmiş, kurumun yapısını günün şartlarına göre baştan kurgulamıştır (Keleş, 2014: 172-173).

2005 yılındaki 5302 sayılı kanun ile kurumsal yapısı güçlendirilmiş olan il özel idarelerinin yerel düzeyde temel bir kurum haline gelmesi beklenirken, 12 Kasım 2012’de kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir olan 30 ilde il özel idareleri kaldırılmış ve YİKOB’lar kurulmuştur. YİKOB’lar yapısal olarak il özel idarelerinden farklı olsa da bazı görevlerinin benzer nitelikte olduğu görülmektedir. Bu nedenle “YİKOB’lar, il özel idarelerinin yerine mi kuruldu?” ve “YİKOB’lar il özel idarelerinin boşluğunu doldurabilecekler mi?” soruları sorulmaya başlanmıştır. Bu sorulara cevap bulmak ve YİKOB’ların Türk kamu yönetimi sistemi içerisindeki yerini anlamak için il özel idareleri ile karşılaştırılması gerekmektedir.

* Bu çalışma yayınlanmamış doktora tez çalışmasından derlenmiştir.

Bu çerçevede nitel araştırma yöntemiyle Uşak İl Özel İdaresi ve Manisa YİKOB'daki katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde mevcut yapı ve sorunlar ortaya konularak bu iki kurum arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

1. İl Özel İdaresi

Osmanlı döneminde Tanzimat'tan sonra 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile il özel idarelerinin temeli atılmıştır. İlk defa 1864'te Türk yönetim sistemine giren il özel idareleri, Fransız il (Departement) sistemi model alınarak oluşturulmuştur. Söz konusu nizamname ile eyalet sisteminden vilayet (il) sistemine geçilmiştir (Tortop vd., 2008: 194).

1864 Vilayet Nizamnamesi'nden sonra il özel idareleri ile ilgili bazı düzenlemeler yapılsa da yapısı, işleyişi ve çalışma esasları bakımından en köklü değişikliği 1913 tarihli geçici kanun¹ ile yaşamıştır. Bu kanun ile il özel idareleri tüzel kişiliğe, organlara ve mali kaynaklara sahip olmuştur (Oktay, 2010: 39). İl özel idareleri yasal ve kurumsal bir yapıya kavuşmakla birlikte oldukça geniş görev ve yetkiyle donatılmıştır (Tortop vd., 2008: 194-195). Bu kanuna göre vali, ilde hem en üst hiyerarşik otorite, hem de il özel idaresinin yürütme organıdır. İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organı olarak yerel nitelikteki işlerden sorumludur. Bu mecliste alınan kararların yürütülmesi görevi ise il özel idaresinin yürütme organı olan valiye bırakılmıştır (Şengül, 2015: 37).

1913 tarihli geçici kanunda bazı düzenlemeler yapılsa da 1987 yılına kadar il özel idareleri aynı hükümlerle yönetilmiştir. 1987 tarihli 3360 sayılı kanun ile 1913 tarihli geçici kanunun bazı maddeleri kaldırılmış, bazıları değiştirilmiş ve kanun metni dili Türkçeleştirilmiştir (Nadaroğlu, 1998: 182-183). Bu nedenle, 1913 tarihli kanundan sonra bazı değişiklikler yapılsa da 2005 yılına kadar aslında bu kanunun yürürlükte kaldığı söylenebilir. Ancak il özel idarelerine yönelik en son ve köklü değişiklik 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı kanun ile yapılmıştır (Keleş, 2014: 173).

İl özel idareleri, anayasal kurumlardır. İl özel idaresi, 5302 sayılı kanunda, "İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri" şeklinde tanımlanmıştır (5302, md. 3). İl özel idaresi, ilin kurulmasına dair kanunla kurulur ve ilin kaldırılmasıyla kamu tüzel kişiliği sona erer (5302, md. 4). İl özel idareleri tüm il sınırından sorumludur. Bu nedenle ilde yaşayan tüm halkın ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Köy halkının ihtiyaçlarını köy yönetimleri, kent ve kasabada

1 İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati.

yaşayan vatandaşların ihtiyaçlarını belediyeler karşılamak zorundadır. Ancak il özel idareleri hem kırsal alanlara hem de kentlere hizmet sunmaktadır (Keleş, 2014: 171).

1.2. 5302 Sayılı Kanuna Göre İl Özel İdaresinin Yapısı ve İşleyişi

5302 sayılı kanun il özel idarelerinin görev, yetki ve sorumluluklarında, teşkilat ve mali yapısında, işleyişinde önemli düzenlemeler yapmıştır.

1.2.1. İl Özel İdaresinin Organları

İl özel idaresinin organları il genel meclisi, il encümeni ve validir. Bu organlardan biri olan vali, merkezi yönetim tarafından atanmaktadır. İldeki kamu kurum ve kuruluşlarının amiri olan vali, aynı zamanda il özel idaresi olan illerde il özel idaresinin başı ve kamu tüzel kişiliğinin temsilcisi, büyükşehirlerdeki YİKOB'ların da başkanıdır. Vali, il özel idaresini sevk ve idare ederek hak ve menfaatlerini korumakla görevlidir (5302, md. 30).

İl genel meclisi, il özel idaresinin tek karar organıdır ve il genel meclisi üyeleri halk tarafından seçilerek oluşmaktadır. 5302 sayılı kanun, il genel meclisinin başkanının vali olması uygulamasına son vermiştir. Artık il genel meclisinin başkanı kendi üyeleri arasından seçilmektedir (Sobacı, 2005: 40-43). Aynı zamanda bu kanun, il genel meclisinin aldığı kararların kesinleşmesinin vali tarafından onaylanması sistemine de son vermiştir (Toprak, 2014a: 96).

5302 sayılı kanunda "il encümeni" yürütme organı gibi düşünülmektedir. Ancak encümenin görev tanımına bakıldığında, birtakım kararlar alabildiği de görülmektedir (Toprak, 2014a: 103-104). Haftada en az bir defa toplanan il encümenine vali başkanlık etmektedir. Gündem vali tarafından belirlenmekte, encümen üyeleri de gündem maddesi teklif edebilmektedir (5302, md. 27).

1.2.2. İl Özel İdaresinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

5302 sayılı kanunla il özel idaresinin görev tanımı değişmiş ve yeni görevler verilmiştir. İl özel idaresinin görevleri konuları itibari ile belirtilmiş ve il mülki ve belediye sınırları baz alınarak düzenlenmiştir (Tortop vd., 2008: 196-197). Ayrıca, il özel idarelerine sonradan birtakım görevler de verilmiştir. 24 Temmuz 2008'de kabul edilen 5793 sayılı kanun ile il özel idareleri merkezi yönetim ve taşra teşkilatının faaliyetlerini, ödeneklerini aktarmak suretiyle tüm ilde yürütebilmektedir. İl özel idareleri bütçe imkânları doğrultusunda bu yatırımlara ödenek aktarabilmektedir.

1.2.3. İl Özel İdaresi Teşkilatı ve Personeli

İl özel idaresi personeli vali tarafından atanmakta ve il genel meclisi personel ataması konusunda bilgilendirilmektedir (5302, md. 36). İl özel idaresi teşkilatında; genel sekreterlik ve bazı birimlerin kurulması mecburidir. İl genel meclisi, bazı kriterlere ve ihtiyaca göre oluşturulacak diğer birimlerin kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesine karar verebilmektedir. Bu sayede 5302 sayılı kanun ile hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde yapılmasını sağlayan, günün ihtiyaçlarına uygun rasyonel bir teşkilat yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır (Eryılmaz, 2012: 187).

İl özel idaresinin teşkilatına ilişkin önemli düzenlemelerden biri de “genel sekreterlik” uygulamasıdır. İl özel idare teşkilatında önemli konumlardan biri olan genel sekreterlik makamı, il özel idarelerinde neredeyse valinin yerini almıştır (Kartal, 2012: 158). Genel sekreter il özel idaresinde valinin adına ve onun emirleri yönünde iş ve işlem yapan, bu amaçla il özel idaresi kuruluşlarına gereken emirleri veren ve bunların uygulanmasını gözeten en üst memurdur (5302, md. 35).

1.2.4. İl Özel İdaresinin Mali Yapısı

5302 sayılı kanunla il özel idarelerine birçok görev, yetki ve sorumluluk verilmiştir. Ancak il özel idarelerinin temel sorunu görevlerinin çok fazla olması değil, bu görevler doğrultusunda yeterli mali kaynaklara sahip olmamasıdır (Kartal, 2012: 157).

İl özel idareleri mali açıdan her zaman merkezi yönetime bağlı olmuştur. İl özel idareleri farklı türde ve bir o kadar da verimsiz gelir kaynaklarına sahiptir. 2000 yılı sonrasında gelirlerinde nispeten bir iyileşme sağlanmış olsa da 6360 sayılı kanun ile il özel idarelerinin gelirlerini azaltacak düzenlemeler yapılmıştır. Kanun ile il özel idarelerinin önemli gelirlerinden biri olan genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkları paylar %1,15’ten %0,5’e düşürülmüştür (Ulusoy ve Akdemir, 2017: 218-219).

İl özel idareleri gelirleri yetmediği takdirde görev tanımındaki faaliyetleri yerine getirebilmek için belirtilen usul ve esaslara göre borçlanabilmektedir. Ancak il özel idarelerinin borçlanabilmeleri tamamen serbest bırakılmamıştır. Bazı durumlarda farklı mercilerin onayı gerekse de, genel olarak borçlanmaya il genel meclisi karar vermektedir (5302, md. 51).

İl özel idarelerinin bütçeleri stratejik plana uygun olarak hazırlanmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan bütçe, il özel idaresinin malî yıl ve izleyen iki yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini göstermektedir. İl özel idarelerinde bütçe dışı harcama yapılamamaktadır. Vali tarafından hazırlanan bütçe tasarısını il encümeni incelemekte ve görüşüyle birlikte il genel meclisine sunmaktadır. İl

genel meclisi bütçe tasarısını aynen veya değiştirerek kabul etmektedir (5302, md. 44-45).

2. Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları

2012 yılında 6360 sayılı kanun ile yönetim sistemimize giren YİKOB'lar ilk yerel seçimlerle birlikte 31 Mart 2014'te faaliyete geçmiştir². İçişleri Bakanlığı tarafından 2014 yılında çıkarılan yönetmelikle YİKOB'ların görev, yetki ve sorumlulukları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir³. Bu yönetmeliğe göre YİKOB'lar genel olarak merkezi yönetimin taşrada yapacağı faaliyetlerin etkin olarak yapılmasını, izlenmesini ve koordinasyonunu sağlamak, ildeki kamu kurum ve kuruluşlarına rehberlik etmek ve bunları denetlemekle görevlidir. Ayrıca ilin tanıtımı, 112 acil çağrı hizmetleri, protokol hizmetleri gibi görevleri de bulunmaktadır (28962 sayılı Resmi Gazete).

2.1. YİKOB'ların Teşkilat ve Mali Yapısı

İl özel idarelerinde olduğu gibi YİKOB'ların başında da vali bulunmaktadır. YİKOB'ların başkanı, vali veya görevlendireceği vali yardımcısıdır. Valinin onayıyla, gerektiğinde kurum bünyesinde ya da ilçelerde geçici birimler kurulabilir. Vali uzman, sözleşmeli personel ve memurları kadro, yer ve unvanlarına bakılmaksızın YİKOB'larda görevlendirmeye yetkilidir. YİKOB'daki müdürlükler sırasıyla; yatırım izleme, rehberlik ve denetim, 112 acil çağrı merkezi, idari ve mali işler ile doğal kaynaklar, ruhsat ve kültür varlıkları genel müdürlüğüdür. Bu müdürlüklerin görev ve yetkileri ayrıntılı bir şekilde yönetmelikle düzenlenmiştir (28962 sayılı Resmi Gazete).

YİKOB'lar 2016 yılında çıkarılan 674 Sayılı KHK ile "özel bütçeli" kuruluş statüsüne sahip olmuştur. YİKOB'ların özel bütçeli kurum haline getirilmesinin sebebi büyükşehir belediye sistemine geçiş sürecinde ortaya çıkabilecek sorunları en aza indirmek ve il özel idarelerinin kaldırılması ile etkisi azalan valilik kurumunu daha etkin hale getirmektir (*Dağlı ve Özgül, 2019: 31*). YİKOB'ların bütçesi özel bütçe olduğu için tenkis edilememektedir. YİKOB'ların gelirleri İçişleri Bakanlığı bütçesinden yapılacak hazine yardımları, kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetleri için aktardıkları tutarlar, bağış ve yardımlar ve diğer gelirler olarak belirtilmiştir (1 no'lu CBK,

2 1982 Anayasası'nın 127. maddesindeki "Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir" hükmü YİKOB'ların kurulmasına imkân tanımaktadır (Kızılböğâ ve Öztaşlan, 2013: 784-785). Ancak Koç ve Arap (2019: 110)'a göre anayasal düzenleme sadece özel bir yerel yönetim biçimine izin vermektedir.

3 Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, RG: 04.04.2014, 28962.

m. 273/3). Ayrıca YİKOB'ların ek gelirleri de bulunmaktadır. İl özel idarelerinin taşınır ve taşınmaz malları ilgisine göre kurumlara dağıtılırken bazı illerde YİKOB'lara önemli gelir getirici birimler bırakılmıştır. Bu nedenle bazı illerdeki YİKOB'ların gelirleri diğer YİKOB'lardan oldukça fazladır.

2.2. YİKOB'ların Niteliği ve Kurulma Nedeni

Kapatılan il özel idarelerinin görevleri, yetki ve sorumlukları, taşınır ve taşınmaz malları ilgisine göre kurumlara dağıtılmıştır. Genel olarak yerel nitelikteki görevler büyükşehir ve ilçe belediyelerine verilmiştir. Ancak il özel idareleri sadece yerel nitelikte hizmetler değil, aynı zamanda merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini de yürütmektedir. Merkezi yönetime ait belediye hizmetleri niteliğinde olmayan bu hizmetler YİKOB'lara verilmiştir. Ancak YİKOB'larda ödeneklerin gecikmesi nedeniyle ihale süreçlerinin işletilememesi, yerel kalkınma için gerekli işbirliği imkânlarının geliştirilememesi, bazı büyükşehir belediyelerinin hizmet sunumunda sorunlar yaşaması ve birtakım siyasi sebeplerden dolayı 674 Sayılı KHK ile YİKOB'lara kamu tüzel kişiliği⁴ verilmiştir (Çiner, 2017: 47). Bu sayede kurumsallaşma süreci hızlanan YİKOB'lar, buldukları illerin ihtiyaçları çerçevesinde her türlü yatırım ve hizmet konularında alınan kararları etkin bir şekilde uygulayabilme kabiliyetine sahip olmuşlardır. Diğer yandan YİKOB'lar diğer kamu kuruluşlarıyla, özel hukuk tüzel kişileriyle ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapabilir ve ortak projeler yürütebilir hale gelmişlerdir (Oktay, 2016: 88). Ayrıca, büyükşehir belediyelerinin yetişemediği ya da yapamadığı yerel nitelikteki hizmetleri sunabilme imkânına kavuşmuşlardır. Bu durum YİKOB'ların il özel idareleri gibi hizmetler sunabileceğini de göstermektedir. Bu nedenle YİKOB'lar il özel idarelerinin geleceğine yönelik tartışmalarda odak noktası haline gelmişlerdir.

YİKOB'ların merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürütmek dışında ildeki adli ve askeri teşkilat hariç, kamu kurum ve kuruluşlarına rehberlik etmek ve denetlemek gibi görevleri de bulunmaktadır. Ayrıca, ildeki kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülmesi gereken yatırım ve hizmetlerin aksaması ve bu durumun halkın sağlığı, huzur ve esenliği ile kamu düzeni ve güvenliğini olumsuz etkilemesi durumunda, bu hizmetler YİKOB'lar vasıtasıyla yerine getirilebilmektedir (28962 sayılı Resmi Gazete). YİKOB'ların bu tür görevlere sahip olmasının idari vesayete neden olacağı ve yerel özerkliğe aykırı olduğu, bu

4 Dönemin Başbakanı Binali YILDIRIM, büyükşehir belediyelerinin değişime ayak uyduramaması nedeni ile YİKOB'lara tüzel kişilik verildiğini ifade etmiştir. Detaylı bilgi için bkz: <https://www.mynet.com/binali-yildirim-yikoba-tuzel-bir-kisilik-kazandirdik-110102632017> (13.02.2022).

durumun da merkezileşmeye yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir (Belli ve Aydın, 2017: 409-410; Günel vd., 2014: 66; Keleş ve Özgül, 2017: 303-304).

YİKOB'lar mülki idareye bağlı kuruluş kategorisinde yer alan kurumlardır (kaysis.gov.tr, 2022). Yeni bir birim olarak karşımıza çıkan *YİKOB'lar*, kamu yönetimi sistemi içindeki yeri tam olarak anlaşılammış kurumlardır. Bu nedenle literatürde *YİKOB'lar* ile ilgili farklı tanımlamalar yapılmaktadır. *YİKOB'lar* ile ilgili “iktisadi özelliğin ağır bastığı kendine özgü idari birim” (Koç ve Arap, 2019: 97), “yereldeki merkez” (Karatepe vd., 2016: 420), “Türk yönetim sistemi içinde yeni ve tek örnek bir birim” (Dağlı ve Özgül, 2019: 29), “fonksiyonel yerinden yönetim kuruluşu” (Nacak, 2017: 885), “hizmetlerini yerine getiren aracı bir kurum” (Akman ve Kalender, 2018: 1033), “süper idari ve mali özerk birimler” (Toprak, 2014b), “siyasal temsil ve yerel özerkliğe sahip olmayan adeta yeni bir özel idare” (Oktay, 2016: 111) gibi farklı tanımlamalar bulunmaktadır.

YİKOB'ların neden kurulduğu ile ilgili de farklı görüşler bulunmaktadır. Keleş ve Özgül (2017: 303)'e göre *YİKOB'lar* büyükşehirlerde il özel idarelerinin kaldırılmasından kaynaklanabilecek sorunların önlenmesi amacıyla kurulmuştur. Dağlı ve Özgül (2019: 32)'e göre ise kamuda etkinlik ve verimliliğin artırılması, faaliyetlerin daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için kurulmuştur. Literatürdeki en yaygın görüş *YİKOB'ların* il özel idarelerinin sunduğu kamusal hizmetlerin yürütülmesindeki boşluğu doldurmak için kurulduğu yönündedir. İl özel idareleri bir yerel yönetim olsa da, yerel düzeyde merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini de yürütmektedir. İl özel idareleri kaldırılınca bu hizmetleri belediyeler yürütemeyeceği için bu tür görevler *YİKOB'lara* devredilmiştir (Can ve Avcı, 2016:574; Oktay, 2016: 87).

Kurulma nedenleri konusunda farklı görüşler olsa da büyükşehir olan illerde il özel idarelerinin kaldırılıp *YİKOB'ların* kurulması, il özel idaresinin taşrada yürüttüğü bir kısım görevlerin *YİKOB'lara* devredilmesi, her iki kurumun başında valinin bulunması, kapatılan il özel idare personelinin çoğunun *YİKOB'larda* görevlendirilmesi *YİKOB'ların* il özel idarelerinin devamı olduğu yönünde algı yaratmıştır. Bu nedenle *YİKOB'larla* ilgili çalışmalarda il özel idarelerinden mutlaka bahsedilmekte ve bu kurumlar birbirleri ile kıyaslanmaktadır (Özel, 2016: 596-615; Can ve Avcı, 2016: 576-577; Koç ve Arap, 2019: 97-98; Kızılboğa ve Özaslan, 2013: 776-782; Kuran, 2016: 216-217; Akman ve Kalender, 2018: 1039-1040). Yapılan kıyaslamalar ya teorik olarak yapılmakta ya da sadece *YİKOB'lar* incelenerek yapılmaktadır. Ancak *YİKOB'lar* 150 yıllık kurum olan il özel idarelerinin üstüne kurulmuş kurumlardır. *YİKOB'ların* sistem içindeki yerinin anlaşılabilmesi için il özel idarelerinin çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu kurumları en iyi anlatacak olanlar da bu kurumlarda çalışanlardır.

3. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin nedeni derinlemesine anlamak ve keşfetmektir (Flick, 2009: 14-17). Çalışmada nitel araştırma veri toplama araçlarından biri olan yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır (Flick, 2009: 150-172). Bu yöntem ile il özel idaresi ve YİKOB'daki katılımcıların görüşleri, deneyimleri, beklentileri ve endişeleri ile ilgili daha detaylı bilgilere ulaşılmıştır. Görüşmeler süresince farklı sorularla konu daha da açılarak yeni fikirler edinilmiştir.

Araştırmanın örneklemini Manisa alt bölgesinde (TR33) bulunan Uşak ve Manisa ili oluşturmaktadır. Manisa alt bölgesi (TR33), Türkiye'nin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre tanımlanan 26 istatistikî alt bölgesinden birisidir. Türkiye'de İBBS bölgelerinin oluşturulmasında nüfus, gelişmişlik durumu, sosyoekonomik ve kültürel özellikler kriter olarak kullanılmıştır (Taş, 2006: 191-192). Bu nedenle birbirine komşu ve benzer özellikler gösteren bu iki ildeki kurumların karşılaştırılması uygun görülmüştür.

İl özel idaresi ve YİKOB'lar bir devlet kurumu olduğu için katılımcılar ifadelerinde çekingen davranabilmektedir. Üst düzey ve bilgi sahibi yöneticilerden gerekli referanslar alınarak katılımcılarla görüşülmüştür. Bu sayede araştırma konusu hakkında hem bilgi sahibi kişilere ulaşılabilmiş, hem de katılımcıların kendilerini daha rahat ifade etmesi konusunda gerekli güven verilmiştir. Bu doğrultuda amaçlı, olasılıksız ve zincirleme örneklem tekniği ile ulaşılan katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın görgül boyutu Uşak İl Özel İdaresi yöneticileri, il genel meclisi üyeleri ve Manisa YİKOB başkanı ve müdürleri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Uşak İl Özel İdaresi'nde 20, Manisa YİKOB'da 7 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Francis vd. (2009: 6)'e göre veri doyum noktasına ulaşmak için başlangıçta en az 10 katılımcı ile görüşmeler yapılmalıdır. Bu 10 katılımcı ile görüşmenin ardından yapılan 3 ardışık görüşmelerde veri tekrarı olması veri doyum noktası olarak nitelendirilmektedir. Bu doğrultuda görüşmeler veri doyum noktasına ulaştığında durdurulmuştur. Verilerin ulaştığı doyum noktası dikkate alındığında, bulguların Türkiye'deki diğer il özel idareleri ve YİKOB'lar için de geçerli olabileceği düşünülmektedir.

Görüşmeler ses kaydı ve not tutma yöntemi ile yüz yüze yapılmıştır. Görüşme öncesinde her katılımcıya araştırma ile ilgili kısaca bilgi verildikten sonra katılımlarının gönüllülük ve gizlilik esasına dayandığı belirtilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen tüm ses kayıtları deşifre edilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Nihai veri seti oluşturulduktan sonra kategoriler ve kodlamalar oluşturulmuştur. Veri kategorizasyonu NVIVO 12 programı yardımı

ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma betimsel analiz⁵ yöntemi ile aktarılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların düşüncelerini daha net ortaya koyabilmek için kendi ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir.

Mülakat görüşmeleri 2019 Aralık ile 2020 Ocak ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görüşleri zamanla değişebileceğinden çalışma, görüşme yapılan zamanla sınırlıdır. Diğer bir sınırlılık, katılımcıların çalışma ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduğu ve soruları ciddi bir şekilde cevapladığı varsayımdır.

Çalışmaya katılan il özel idaresindeki katılımcıların yaşları 32 ile 61 arasında değişmekte olup, 17'si erkek, 3'ü ise kadındır. Katılımcıların çoğunluğu lisans mezunu olup, aralarında doktora derecesi almış olanlar da bulunmaktadır. Manisa YİKOB'daki katılımcıların hepsi erkek ve en az yüksekokul mezunudur. Yaşları 40 ile 65 arasında değişmektedir.

4. Bulgular

Bu bölümde il özel idareleri ve YİKOB'ların kurum algısı, görev, yetki ve sorumlulukları, hizmet sunumu, teşkilat ve mali yapısı, merkezileşme ve yerleşme boyutu, tanınma problemi kapsamında karşılaştırmalı analizi yapılacaktır. İl özel idaresinden katılımcılar İ1, İ2, İ3,...; YİKOB'daki katılımcılar Y1, Y2, Y3,... şeklinde adlandırılmışlardır.

4.1. Kurum Algıları ve Kavramsallaştırılması

5302 sayılı kanuna göre il özel idareleri karar organı halk tarafından seçilen, idari ve mali özerkliğe sahip ve kamu tüzel kişisi olan bir yerel yönetimdir. İl özel idareleri kanunla kurulmaktadır. YİKOB'lar İçişleri Bakanlığı'nın taşra teşkilatı altında mülki idareye bağlı kurumlardır. YİKOB'lar merkezi yönetim altında yer almasına rağmen, devlet tüzel kişiliği dışında tek kamu tüzel kişiliğine sahip kurumdur (*Dağlı ve Özgül, 2019: 29*). YİKOB'ların yasal dayanağı 6360 sayılı kanundur. YİKOB'ların mevcut yapı ve işleyişine yönelik her türlü düzenleme İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan yönetmelikle düzenlenmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu, il özel idaresini kanunda da ifade edildiği gibi bir yerel yönetim birimi olarak tanımlamaktadırlar. İl özel idarelerini "kırsalın belediyesi" olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır. Ancak il özel idaresi,

5 Betimsel analiz; tematik çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşamadan oluşur. Bu analiz yönteminde araştırma bulguları, belirlenen temalar altında açıklanmakta ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224-225).

merkezi yönetimin taşra teşkilatının da faaliyetlerini yürütmekte olduğu için merkezi yönetimin taşeronu olarak adlandırılmaktadır (Çiner ve Karakaya, 2013: 84). Bu konuda İ8: “*Net bir şekilde yerel yönetim değil. Merkezi yönetim taşeronu...*”; İ4: “*...Özel bütçeye sahip oldukları için yıl içerisinde bitirilemeyen projelerde kullanılacak bir argümandır. Ona taşeronu mu demek gerekir yoksa devlet adına bu tür faaliyetleri yürütecek bir organ mı demek gerekir bilmiyorum ...*” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

YİKOB’lar, Türk kamu yönetimi sistemi içinde nerede konumlandığı tam olarak anlaşılamamış kurumlardır. Bu konuda Y2: “*YİKOB’lar, genel çerçevede baktığımız zaman ne olduğu belli olmayan, kimliği oturmamış bir kurum. YİKOB’lara özel idarelerin küçültülmüş hali de diyebiliriz. Biz yatırım yapan bir kurum muyuz, yatırımları izleyen bir kurum muyuz? Mesela ihale birimi ya da aracı kurum da diyebiliriz. Hepsinden parça parça var. YİKOB’ları tam tanımlayamıyorum.*” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

YİKOB’lardaki bazı katılımcılar da YİKOB’ları, il özel idarelerinin boşluğunu doldurmak için kurulmuş ve merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürüten aracı bir kurum olarak algılamaktadırlar. Ayrıca YİKOB’ların kamu tüzel kişiliği kazanması ve son zamanlarda yaptığı faaliyetlerle il özel idarelerine dönüştürülmeye çalışıldığı ifade edilmektedir. Bu konuda Y7: “*... İl özel idare kapatılınca onun yerine burada YİKOB’lar kuruldu. YİKOB’lar merkezî idarenin taşrada işlerini yapıyor. Yavaş yavaş son 2 yıldır da bazı yatırımlarla eski il özel idare şekline dönüştürülmeye çalışılıyorlar.*”; Y6: “*... Tüzel kişilik kazanmasıyla kısmen özel idareye dönüştü ve bir aşama alındı. Ancak şu anda tanımı tam yerinde değil.*”; Y4: “*... Aslında özel idareden de farkı sadece meclisinin olmaması. Özel idarede meclis var, biz de meclis yok...*”; Y1: “*... YİKOB’lar, il özel idarelerindeki gibi eksik kalan taraflarını yapsın diye ...*” ifadelerini kullanmışlardır.

Görüldüğü üzere, hem il özel idarelerindeki hem de YİKOB’lardaki katılımcıların çalıştıkları kurumları tanımlamalarında ortak yönler bulunmaktadır. Bu durum YİKOB’ların ilk olarak il özel idarelerinin boşluğunu doldurmak için kurulmasa da özellikle kamu tüzel kişiliği kazanmasıyla ve yaptığı faaliyetlerle il özel idarelerine dönüşme sürecinde olduğunu göstermektedir.

4.2. Görev, Yetki ve Sorumlulukları

İl özel idaresindeki katılımcıların çoğunluğuna göre il özel idarelerinin oldukça geniş görev, yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır. İl özel idareleri, mevzuatta herhangi bir engel bulunmuyorsa ildeki herhangi bir hizmeti yerine getirebilmektedir. İl özel idareleri, yerel düzeyde çözüm odaklı bir kurum gibi hareket etmektedir. Bu nedenle il özel idarelerinin görev tanımı sorunlara ve

isteklere göre de değişebilmektedir. Bu konuda İ9: “... İl özel idaresi bildiğimiz ildeki her işi yapabilir. Her şeyi yapamamak da çözüm odaklı olduğumuz için mecburen yapabilme gayreti içerisinde oluruz.”; İ16: “Kapsamı çok. Güvenlik hariç bütün konular var bizde. Yetki ve sorumluluklarımız çok geniş. Kapsamı ve sınırı net değil. Her şeyi yapabiliyoruz.”; İ10: “... Özel idare herkesin toparlamadığını toparlıyor, bir pratisyen hekim gibi bütün işlere bakıyor.” ifadelerini kullanmışlardır. YİKOB’daki katılımcılara göre YİKOB’ların görev, yetki ve sorumlulukları oldukça fazladır. Bu görev, yetki ve sorumlulukların kapsam ve sınırı net olmadığı için YİKOB’lar ildeki herhangi bir hizmeti yerine getirebilmektedir. YİKOB’lar da il özel idareleri gibi çözüm odaklı bir kurum olarak faaliyet göstermektedir. Bu konuda Y1: “Hiçbir sınır yok. Görev tanımımızda her şey muallakta. Uzaya mekik gönder deseler göndeririz...”; Y6: “... Sadece sorunları çözmek için düşünülen bir birim”; Y7: “... Mevzuata aykırı olmayan ne varsa hepsi programa alınıp yapılıyor...” ifadelerini kullanmışlardır.

Bu durum aslında her iki kurumun başında vali olmasından da kaynaklanmaktadır. Valinin görevlerinden biri de devletin temsilcisi olarak ildeki kamu düzenini ve koordinasyonu sağlamaktır. YİKOB’lardan, merkezi yönetimin taşra teşkilatına bağlı bir kurum olarak bu şekilde hareket etmesi beklenebilir. Ancak il özel idarelerinin hizmet sunumunda bu şekilde hareket etmesi, bir yerel yönetim birimi olarak değil de merkezi yönetime bağlı bir kurum gibi algılanmasına neden olmaktadır.

4.3. Hizmet Sunumları

Çalışma bulgularına göre katılımcılar il özel idarelerinin hizmet sunumunda etkin ve verimli olduğu konusunda hemfikir değildir. Hizmet sunumunda etkinlik ve verimlilik hizmetin büyüklüğüne ve uzaklığına göre değişmektedir. İl özel idarelerinin mali yapısı da hizmet sunumunu etkilemektedir. İl özel idarelerinin geniş coğrafyada, verilen her görevi yerine getirebilmesi mümkün değildir.

İl özel idaresinin il merkezinde birtakım görevleri bulunsa da, daha çok il sınırları içindeki kırsal alanlarda ve köylerde faaliyet göstermektedir. İl özel idareleri kırsal alanlarda, diğer kurumlarla karşılaştırıldığında daha iyi hizmet sunma pratiğine sahiptir. Ayrıca il özel idareleri yeterli araç gereç ve personele sahip olduğu için hizmetlerinin çoğunluğunu kendi imkânlarıyla sunmaktadır. YİKOB’ların faaliyet alanı tüm ildir. Kırsal alanlarda yerel nitelikte yürüttüğü hizmetler olsa da daha çok il merkezinde faaliyet yürütmektedir. YİKOB’lar il özel idareleri ile karşılaştırıldığında kırsal alanlarda daha iyi hizmet sunma bilgi, beceri ve tecrübesine sahip değildir. YİKOB’lar yeterli araç-gereç ve personele sahip olmadığı için hizmetleri ihale yoluyla gerçekleştirmektedir. Bu durum YİKOB’ların ihale birimi gibi algılanmasına da sebep olmaktadır.

İl özel idareleri KÖYDES projesi ile de özellikle kırsal kesimde altyapı ve üstyapıda önemli hizmetler yürütmektedir. Manisa YİKOB'da da KIRDES birimi bulunmaktadır. Kırsal alanlarda çoğunlukla KIRDES vasıtasıyla hizmet sunmaktadırlar⁶. Büyükşehir belediyelerin ve ilçe belediyelerin yetiş(e)mediği hizmetler YİKOB'lar tarafından yapılmaktadır. Bu konuda Y5: "... Kırsal alanlarda hizmetleri KIRDES projesi vasıtasıyla yapıyoruz. Onunla ilgili bize ödenek geldiği zaman ilin ihtiyaçları doğrultusunda yerine getiriliyor. Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesinin bazı yerlere ulaşamadığı ya da yapamadığı türlü işler olursa KIRDES projesi vasıtasıyla o hizmetleri sunuyoruz."; Y7: "... KIRDES projesi ile 2 yılda 1 milyon metrekareye yakın parke taşı döşendi. Onlarca sulama tesisi yapıldı. Bu KIRDES projesi ile sağlık ocağından halı sahasına, voleybol sahasına kadar çok ciddi ve güzel hizmetler yapıldı..." şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu durum YİKOB'ların sadece merkezi yönetimin faaliyetlerini yürüttüğünü değil aynı zamanda il özel idareleri gibi yerel nitelikte hizmetler sunduğunu da göstermektedir. Hatta istenirse YİKOB'lar belediyelerin yaptığı tüm hizmetleri yapabilmektedir. Bu konuda Y4: "... Biz belediyenin yaptığı her tür hizmeti aslında yapabiliriz, yapıyoruz da..." ifadelerini kullanmıştır. Büyükşehir belediye sisteminin tüm il sınırında hizmet sunumunda yaşadığı sorunları göz önüne alırsak sorunları çözecek bir kurum olarak da adlandırılan YİKOB'ların yerel nitelikte hizmet sunumunda daha etkin olacağı muhakkaktır.

İl özel idareleri il genel meclisinden dolayı siyasi kurumlardır. İl özel idarelerinin siyasi boyutu, hizmet sunumunda etkinliği ve verimliliği etkileyebilmektedir. Ayrıca kurum içi yetki çatışmalarına neden olabilmektedir. Meclis üyeleri etkinlik ve verimlilikten ziyade oy kaygısıyla hareket ederek il özel idarelerinde kaynak israfına neden olabilmektedirler. Bu konuda İ8: "Siyasi boyut hizmet sunumunu etkiliyor. Sonuçta farklı partilerden oluşmuş il genel meclisi var. Bir yere bir hizmet gidecekken makine başka tarafa çekiliyor. Senin köyün benim köyüm, orayı yapalım düşüncesi var. Bazı meclis üyeleri hangi görüşten olursa olsun hiç ayırmıyor. Bazıları biraz daha siyasi düşünebiliyor." şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. YİKOB'larda meclis ve bürokratik süreç olmadığı için kararlara etki eden başka bir faktör bulunmamakta ve daha hızlı karar alınabilmektedir. Bu nedenle, kurum içi yetki ve görev çatışması fazla olmamaktadır. Merkezi yönetimin bir taşra teşkilatı olarak YİKOB'larda, hizmetlerde eşitlik ön plandadır. Bu konuda Y4: "... Bürokratik anlamda baktığımız zaman meclisin olmaması en üst yöneticinin elini çok güçlendiriyor..."; Y6: "... YİKOB çok pratik bir birim. Talebinizi kaynak da varsa anında çözebiliyorsunuz..." şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

6 Detaylı bilgi için bkz: <http://www.birecik.gov.tr/kirdes-projesi-kapsaminda-ilcemize-70000-m2-kilitli-parke-tasi-destegi> (22.03.2022).

4.4. Teşkilat Yapıları

Vali, il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. İl genel meclisi karar organı; il encümeni ise hem danışma hem de yürütme organıdır. Genel sekreterlik vali adına yürütme organıdır. Ayrıca birim müdürleri bulunmaktadır. İl özel idareleri ilçelerde de teşkilatlanabilir. YİKOB'ların karar mercii vali veya vali tarafından görevlendirilecek vali yardımcısıdır. YİKOB'larda 7 tane müdürlük bulunmaktadır. Valinin onayıyla YİKOB'ların bünyesinde geçici birimler kurulabileceği gibi, ilçelerde de geçici birimler kurulabilir. İl özel idarelerindeki meclise yardımcı olan ihtisas komisyonları YİKOB'larda bulunmamaktadır.

İl özel idaresi personeli vali tarafından atanmaktadır. İl özel idareleri kendi personelini istihdam edebilmektedir. YİKOB'larda personel vali tarafından İçişleri Bakanlığı kadrolarından karşılanmaktadır. Bu nedenle YİKOB'larda geçici personel görevlendirmesiyle personel yığılmaları engellenebilmektedir. Bu konuda Y4 şu ifadeleri kullanmıştır: “... Sürekli görevlendirme yoluyla tabir caizse taşıma su yoluyla işlerimizi yapmaya çalışıyoruz ama bu yeterli değil.”

İl özel idareleri, görevlerini yerine getirecek yeterli personele sahiptir fakat personel yeterli nitelikte değildir. Ayrıca personel verimli kullanılmamaktadır. İl özel idarelerinde, kapatılan kurumlardan gelen personel çoğunlukta olduğu için bu personel hem il özel idare sistemine hakim değildir, hem de kuruma uyum sağlamakta zorlanmaktadır. YİKOB'daki katılımcıların en çok şikâyet ettiği konu personel yetersizliği ve özlük haklarıdır. YİKOB'ların personeli çoğunlukla diğer kurumlardan görevlendirme ile geldiğinden dolayı, gelen personel aidiyet problemi yaşayabilmektedir. Bu konuda Y6 şu ifadeleri kullanmıştır: “Personel konusu nicelik olarak berbat durumda ve nitelik olarak sıkıntılar var. Genellikle belediyeler birtakım ekstra ödemeler yapıyor. Onun için personel belediyelere gitmek istedi. Gidemeyenler, memnun olmayanlar, başka türlü sıkıntı yaşayanlar havuzdan YİKOB'lara atıldı. Yani bir şekilde memnuniyetsiz personel var. Diğer tarafta dışarıdan takviye için getirdiğimiz personeller var. Onların da kurumsal aidiyetle ilgili problemleri var. Maaş durumları gayet yetersiz, sosyal denge tazminatı yok. Böyle olunca personel sorunları YİKOB'da hat safhada...”

4.5. Mali Yapıları

İl özel idareleri elde ettikleri gelirlerle stratejik plan ve performans programı doğrultusunda yatırım yapabilmektedir. YİKOB'ların yatırıma yönelik kendi bütçe, plan ve programı mevcut değildir. Bu konuda Y7 şu ifadeleri kullanmıştır: “...YİKOB'ların yatırımla ilgili kendine ait bir bütçesi yok. Özel idareler kendi yatırım programını kendisi belirliyordu. YİKOB'lar öyle değil. Milli Eğitim Bakanlığı diyor ki Manisa'da 5 tane okul yapacağım, parasını da size aktarıyorum, siz bunun iadesini yapın, işlemini yapın, bitirin.”

İl özel idarelerinin kendi öz gelirleri olsa da bütçesinin çoğunluğunu genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar oluşturmaktadır. Bu konuda İ12 şu ifadeleri kullanmıştır: “Gelirlerin %90’ı genel bütçe vergi gelirlerinden. 2.5 milyon lira civarında kira gelirlerimiz var. Öznel kazanım olan sendika kira gelirimiz var. Maden payları ve faiz gelirleri var. Belediyenin topladığı vergilerin de %10’u geliyor. Ayrıca KDV, ÖTV hariç diğer vergilerden muafız.”. İl özel idarelerinde bütçe tasarısı vali tarafından hazırlanmakta ve il genel meclisinin kabulü ile kesinleşmektedir. İl özel idaresi il genel meclisi kararı ile borçlanabilmektedir.

YİKOB’ların bütçesi çoğunlukla İçişleri Bakanlığı bütçesinden yapılan hazine yardımlarından oluşmaktadır. Bu konuda Y6: “...Şu anda YİKOB’ların temel gelir kaynağı İçişleri Bakanlığı’ndan gelen hazine yardımlarıdır... Cumhurbaşkanlığı ödeneği de planlı bir ödenek değil, dönemsel bir şeydi. Seneye olup olmayacağını garanti yok.” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. YİKOB’ların borçlanma yetkisi bulunmamaktadır. YİKOB’lar İçişleri Bakanlığı’na bildirilen hazine yardımı doğrultusunda bütçe tekliflerini hazırlamakta ve valinin onayına sunmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğuna göre verilen görevlerle karşılaştırıldığında il özel idarelerinin maddi imkânları yetersizdir. Bu konuda İ8 : “İl özel idaresi özel bütçeli olduğu için mali olarak çok kuvvetli bir kurum ama yetmiyor. Çünkü talep ve ihtiyaç çok. Bütçe biraz daha verimli kullanılırsa belki daha faydalı olabilir. KÖYDES projesinden, İller Bankası’ndan ve bakanlıktan gelen ödenek olmasa yine tam manasıyla belimizi doğrultamayacağız.” ifadelerini kullanmıştır. İl özel idarelerinin mali imkânları yetersiz olsa da YİKOB’lar ile karşılaştırıldığında daha fazla maddi imkânlara sahiptir. Bu konuda Y2: “İl özel idarelerinin makine, ekipman ve bütçe anlamında imkânları çok daha yüksekti. Hareket kabiliyeti daha yüksekti. Kurum özel bütçeli oldu ama gelir tanımı net bir şekilde yapılmadı. Merkezî yönetimin gücünü hissettirmek için sağlam gelir kalemleri olması lazım ki hizmet götürebilsin, özel idare gibi hareket edebilsin.” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

İl özel idarelerinin bütçesi mahalli idareler bütçesidir; YİKOB’lar ise özel bütçeli kurumlardır. İl özel idarelerinde gelen ödenek tenkis edilemediği gibi YİKOB’ların bütçesi de özel bütçeli oldukları için tenkis edilememektedir. Bu nedenle diğer kurumlar, yatırım yapacağı zaman YİKOB’ları ya da il özel idarelerini kullanmaktadır. Bu konuda Y1 görüşlerini şu ifadeleri etmiştir: “... Tenkis edilemediği için ildeki diğer kurumlar paralarını bize gönderiyorlar. İl özel idarede de aynı sistem çalışıyordu... Tenkis dediğimiz olay yani kurumun kasasına konuluyor. Ertesi yıl da yıllara sâri olan ödeneklerde o ödenek oraya kullanılıyor. Şurada kullanılmak üzere diye bize gönderiliyor. Bu tür işlerde tenkis olmuyor diye kurumlar bizimle çalışmak istiyorlar ...”.

4.6. Merkezileşme ve Yerelleşme Boyutu

5302 sayılı kanunla birlikte il özel idareleri üzerindeki güçlü vesayet denetimi daraltılsa da, başında merkezi yönetimin taşradaki temsilcisi olan vali bulunduğu için nispeten özerktir. Bu nedenle valinin il özel idareleri üzerindeki vesayet denetiminin halen devam ettiği söylenebilir (Ulusoy ve Akdemir, 2017: 209). Merkezi yönetim ile YİKOB'lar arasında vesayet ilişkisi değil hiyerarşik bir ilişki vardır. Bu nedenle kamu tüzel kişiliğine sahip olmasına rağmen düşük özerkliğe sahiptir (Koç ve Arap, 2019: 97).

İl özel idarelerinin bünyesinde meclis olduğu için valinin il özel idareleri vasıtasıyla yürüttüğü faaliyetler il genel meclisinin denetiminden geçmektedir. Bu sayede alınan kararlar hem demokratiktir, hem de yerellik ilkesi ile uyumludur. Bu konuda İ3: *“Demokratik bir yönetim var zaten. Meclisi var. Meclis başkanı var. Valinin meclis üzerinde karar almada, kararları etkilemesi söz konusu değil. Bütçede istedikleri değişiklikleri yapabilen bir meclis var.”* ifadelerini kullanmıştır. Ancak YİKOB'larda alınacak kararlar herhangi bir denetimden geçmemektedir. YİKOB'ların kurulması ile valilik kurumunun daha da güçlendiği bu nedenle merkezileşme yönünde bir adım olduğu ifade edilmektedir. Bu konuda Y4: *“Valinin yetkilerinin arttığını düşünüyorum. YİKOB'lar valilerin elini çok güçlendiren kurumlar. Yoksa valinin hiçbir iş yapma inisiyatifi kalmayacaktı. Çünkü bütün yetki büyükşehir belediye başkanına devredilmiş oldu. Özel bütçeye kavuşmasıyla beraber valilerimiz illerde hem inisiyatif alma hem de gerektiğinde hizmet etme imkânına kavuştu. İl özel idaresindeki gibi meclisin de olmamasıyla beraber süreç daha hızlı bir hale geldi.”* ifadelerini kullanmıştır. Ancak Y6, valilik kurumunun her zaman güçlü olduğunu bu nedenle YİKOB'ların kurulması ile bir şeyin değişmediğini hatta YİKOB'ların kurulması ile valinin gücünün azaldığını şu şekilde ifade etmiştir: *“YİKOB'ların kurulması ile güçlenen vali yok. Vali zaten güçlü bir birim. Herhangi bir yasal metinde her zaman bulunur. Anayasamızdaki yetki genişliği ilkesinin doğal sonucudur. Valiliğin yetkileri tam tersine azalmış durumda. Vali kanunda ne varsa uygulamaya çalışıyor. Valiye ekstra bir görev, yetki verilmiş değil. Özel idarede de bu yapılabilirdi...”* Ayrıca Y7: *“İl özel idaresi zamanında da valiler etkiliydi. YİKOB'lar kurulunca bana göre etkisi azaldı. Vali için özel idare, kullanabildiği daha etkin bir kurumdu...”* ifadelerini kullanmıştır.

İl özel idarelerinde alınan kararlara çeşitli katılım imkânları bulunsa da bu imkânlar çok fazla işlememektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri de il özel idarelerinin yeterince tanınmamasından kaynaklanmaktadır. İl özel idareleri daha çok kırsal alanlarda hizmet yürüttüğü için muhtarlarla daha fazla ilişki halindedir. Bu konuda İ2 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Vali eşliğinde ayda bir muhtarlık günlerimiz oluyor. İl genel meclisi üyeleri eşliğinde ilçelerde toplantılar oluyor. Halk günlerimiz oluyor. Halk burada eksikliğini, sorununu*

birebir dile getirebiliyor. İl genel meclisi üyeleri veya vali bizi arayıp buradaki sıkıntı ne diyebiliyor... Halkın sözünü alıp bir yerde değerlendiriyoruz, biz yaptık oldu anlamına gidilmiyor.”

YİKOB'larda il özel idaresindeki gibi katılım imkânları olmadığı için alınan kararlara vatandaşların katılımı mümkün değildir. Son zamanlarda YİKOB'ların özellikle büyükşehir belediyelerinin yetiş(e)mediği yerel nitelikteki hizmetleri de sunduğu görülmektedir. YİKOB'lar özellikle merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürütse de il özel idarelerindeki gibi alınan kararların katılım mekanizmaları ile denetlenmesi, kararların demokratik ve yerel nitelikte olması açısından önemlidir. YİKOB'larda katılım mekanizması işletilirse de karar alırken ilgililerin görüşlerinin alındığı ifade edilmektedir. Bu konuda Y7 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “*Örneğin KIRDES projesi yatırımlarını yaparken kaymakamlıklara yazı yazıyoruz. İlçenize şu kadar ödenek tahsis edilmiştir, yapmak istediğiniz yatırımları bize bildirin diye. Eskiden nereye ne yapılacağına il genel meclisine gönderilen Turgutlu'dan 3 tane meclis üyesiyle karar veriliyordu. Şu anda Turgutlu'da 80 tane muhtar varsa kaymakam onları topluyor. İhtiyaçlar nedir onları alıyor, bize bildiriyor. Kendimiz burada oturup da şuraya şunu yapalım, bunu yapalım demiyoruz. 17 tane kaymakamlık, 850 tane muhtarla görüşüp bize bildiriyorlar... Daha çok katılımçılık aşlında.”*

Vali, il özel idaresi hizmetlerinin ciddi bir biçimde aksatıldığının tespiti üzerine hizmetin yapılmasını il özel idaresinden ya da başka kurumlardan isteyebilmektedir. Bu durum yerel yönetimler üzerinde vesayet tartışmalarına neden olmaktadır. Bu konuda İ12: “*Herhangi başka bir birimde hizmetler aksadığı zaman müdahale edebiliyoruz. Kanunda işlerini aksattığı zaman valilik yaptırır ve İller Bankası payından kesilir diye belirtiliyor. Ancak daha önce hiç karşılaşmadık.”* ifadelerini kullanmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun hizmetlerde aksama başlıklı 57. maddesine 2016 yılında 676 sayılı KHK ile eklenen fıkrasına göre terör veya şiddet olaylarında aksayan hizmetlerde YİKOB'lar devreye girebilmektedir. Hizmetler sadece YİKOB'lar ile değil, il özel idareleri vasıtasıyla da yaptırılabilir. Hizmette aksamanın tespitine il özel idaresi olan illerde mahkeme; YİKOB'ların bulunduğu illerde ise vali ya da ilgili bakanlık karar vermektedir. Ayrıca mevzuatta hizmette aksaklıkların nasıl tespit edileceği ve nasıl giderileceği ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Bu konuda Y5: “*... Hizmetlerde aksama durumunda müdahale edebiliyoruz ama buralarda olması mümkün değil. O doğu illerimizde olursa diye tanınan bir hak. Doğu illerinde de olmadı. Olursa müdahale edelim, bir denge bir tampon olsun diye. Elbette YİKOB'lar olmasa bile valiler her şeye müdahale edebilir. Burada da edebilir, Uşak'ta da edebilir, Mardin'de de edebilir.”* ifadelerini kullanmıştır.

İl özel idarelerinin başka kurumları denetleme ve raporlama ile ilgili bir görevi bulunmamaktadır. YİKOB'lar merkezi idarenin adli ve askeri teşkilatı

dışındaki taşra birimlerinin yürüttükleri hizmetleri değerlendirerek rapor hazırlayıp Cumhurbaşkanlığına ve ilgili olduğu bakanlığa gönderebilmektedir. YİKOB'larda denetleme ve raporlama yetkisinin sadece yönetmelikte yer aldığı ve kullanılmadığı ifade edilse de bu durum ilerde bu yetkilerin kullanılmayacağı anlamına gelmemektedir. Manisa YİKOB'da rehberlik ve denetim birimi aktif olmadığı gibi bu konuda donanımlı personele de sahip değildir. Aktif olsa bile rehberlik ve denetimin amacının yol göstermek olduğu, bunun da idari vesayete neden olmayacağı ifade edilmektedir. Bu konuda Y6 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“YİKOB'lar olmasa da vali zaten denetleyebiliyor. Vesayet kavramı mahalli idareler için geçerlidir. İdari vesayette bir belirleyicilik vardır, bir tenkit değildir bu. Başarı, performans raporlamaları idari vesayet içinde yer almaz. Çünkü idari vesayet sonuç doğurur. Biz göndereceğimiz raporda, şunu şöyle yapsanız daha iyi olurdu diyebiliriz. Bu idari vesayet olarak adlandırılmaz. Bunun yaptırımı nedir? Belediye başkanını görevden almak ya da belediyeye borç çıkartmak ya da başka türlü bir şey midir? İdari vesayet zaten geçmişteki birçok düzenlemelerde fiilen ortadan kalktı... Böyle bir şey yok artık. Mesela Sayıştay da belediyeyi denetliyor, idari vesayet midir bu?”*

4.7. Tanınma Problemleri

İl özel idareleri yeterince tanınmayan kurumlardır. Yapılan nicel araştırmalar da il özel idarelerinin yeterince tanınmadığını net bir şekilde göstermektedir (Kartal, 2012: 264; Oktay, 2010: 142). Bazı katılımcılara göre il özel idaresinin tanınmasına gerek bulunmamaktadır. İl özel idarelerinde amaç vatandaşa hizmettir ve hizmet gereği gibi yerine getirildikten sonra tanınmanın bir önemi yoktur. Bu konuda İ10: *“Özel idareyi, sürekli kırsal kesime hizmet ettiği için sadece köylü tanıyor. Şehir içinde oturan vatandaş belki tanıyabilir. Çok tanınmasına ihtiyaç var mı tartışılır. Köylerde hizmet ve etki alanı olan bu kurumu kırsal kesimde yaşayan vatandaşın tanınması yeterli diye düşünüyorum...”* ifadelerini kullanmıştır. Bu düşünce bazı katılımcıların il özel idarelerini bir yerel yönetim birimi olarak değil de bir taşra teşkilatı olarak algılamasından kaynaklanmaktadır.

YİKOB'lar da tanınmamaktadır. YİKOB'ların tanınmaması, yeni kurulmaları sebebiyle normal bir durum olarak görülmektedir. Bu konuda Y6: *“Daha tanımını, ismini bilmeyen insanlar var. Bazı kurumlar ve mahkemeler ismimizi yanlış yazıyorlar. Tanınmaması normal çünkü yeni bir teşkilat...”* ifadelerini kullanmıştır. YİKOB'lar tanınmadığı için de yerelde tam olarak anlaşılammamaktadır. Bu konuda Y2 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“YİKOB'ları kimse tanımlayamadığı için diğer kurumlar dahi bir yere koymuyorlar. Biz diğer kurumların sıradan işlerini mi yapacağız yoksa o*

kurumların üstünde denetleyici bir kurum mu olacağız. O tanıtımı yapamadığımız zaman diğer kurumlar bize sıradan işlerini yaptırılmaya çalışıyorlar.”

Muhtarlar, özellikle kırsal alanlarda yaptığı hizmetlerden sonra YİKOB'ları tanımaya başlamışlardır. Bu sayede muhtarlar artık il özel idarelerinde olduğu gibi kırsal alanlardaki hizmet taleplerini belediyelerle birlikte YİKOB'lara da iletmeye başlamışlardır. Bu konuda Y7 şu ifadeleri kullanmıştır: “...2 yıldır yaptığımız KÖYDES, KİRDES ve toplum refahı projelerinden dolayı 17 ilçenin belediye başkanı, kaymakamı, muhtarları YİKOB'ları tanımaya başladı. Bizi birçok belediye başkanı arıyor parke taşı yetiştiremiyoruz, şu mahalleye yapabilir miyiz diye. Bu konuda valinin yaptığı muhtarlar toplantıları çok etkili. Orada YİKOB'un yaptığı yatırımlar gündeme geliyor. Muhtarlar özellikle belediyeden çok YİKOB'dan istiyorlar. Daha kolay hizmet yaptırabileceklerini zannediyorlar. Eski özel idare gibi bakıyorlar muhtarlar. YİKOB'u tanıdıkça da öyle bakmaya başlıyorlar.”

Sonuç ve Değerlendirme

İl özel idaresinin başında merkezi yönetimin temsilcisi olan valinin olması, merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürütmesi ve çok fazla tanınmadığından dolayı yürüttüğü hizmetlerin bilinmemesi gibi nedenlerle il özel idareleri merkezi yönetimin taşradaki birimi olarak da algılanabilmektedir. İl özel idareleri bir yerel yönetim biriminden ziyade, merkezi yönetimin taşradaki birimi gibi hareket etmesi nedeniyle zaman zaman yerel yönetim olup olmadığı bile tartışılmaktadır. YİKOB'ların da merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürütmesi nedeniyle bu iki kurum aynı tanımlamalara maruz kalmaktadır. Bu nedenle, ilk olarak il özel idaresinin yerini almak için kurulmuş olmasa da özellikle kamu tüzel kişiliği kazanması ile birlikte YİKOB'lar merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürütmek için kurulan, il özel idaresinin devamı olan bir kurum olarak algılanmaktadır. YİKOB'ların büyükşehir belediyelerinin yetişemediği bazı hizmetleri yürütmesi, il özel idare sistemine alışkanlığı olan diğer kurumların YİKOB'ları il özel idaresine dönüştürmeye çalışması, her iki kurumun ildeki her faaliyete yetişme çabası, iki kurumdaki katılımcıların hizmet sunumuna bakış açılarının aynı olması ve özellikle kırsal alanlarda birtakım hizmetler sunmaya başlaması bu algıyı desteklemektedir. Bu nedenle, YİKOB'ların mevcut hali ile meclissiz mini il özel idaresine doğru dönüşüm sürecinde olduğu söylenebilir.

YİKOB'lar en çok merkezileşmeye neden olduğu için eleştirilmektedir. Bu konudaki en önemli argümanlar; bir yerel yönetim biriminin kaldırılıp yerine merkezi yönetime bağlı bir kurumun kurulması, diğer kurumları denetleyip raporlayabilmesi, hizmette aksama durumunda müdahil olması ve tüm bu

faaliyetleri yapabilen kurumun başında merkezi yönetim tarafından atanan valinin olması olarak gösterilebilir.

İl özel idareleri hem yerel nitelikte hizmet sunan, hem de merkezi yönetimin taşradaki faaliyetlerini yürüten bir kurumdur. İl özel idarelerinde bu hizmetler il genel meclisi denetiminden geçtiği için alınan kararlar daha demokratik ve yerel niteliktedir. Meclisin olmadığı YİKOB'larda kararlar vali veya vali yardımcısı tarafından alındığı için kararların demokratikliği tartışmalıdır. Bu nedenle YİKOB'ların kurulmasının merkezileşmeye neden olduğu söylenebilir. Ancak YİKOB'larda meclis olmadığı için bürokratik süreçler azalmakta ve kararlar hızlı bir şekilde alınabilmektedir. Ayrıca YİKOB'larda hizmet sunumunda oy kaygısı olmadığı için hizmetler daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmektedir.

YİKOB'ların ildeki kamu kurum ve kuruluşlarına rehberlik etmesi ve denetlemesinin merkezileşmeye ve idari vesayete neden olacağını söylemek çok doğru olmayacaktır. YİKOB'ların yapacağı rehberlik ve denetimin fonksiyonunun idari vesayetdeki gibi bir sonucu bulunmamaktadır. YİKOB'ların yapacağı rehberlik ve denetimdeki amaç kamu kurum ve kuruluşlarına yol göstermektir. İldeki kamu kurum ve kuruluşları zaten Sayıştay ve bakanlık müfettişleri tarafından denetlenmektedir. Ayrıca 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre vali "adli ve askeri teşkilat dışında kalan bütün Devlet daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye, köy idareleriyle bunlara bağlı tekml müesseseleri denetler, teftiş eder". Bu nedenle YİKOB'lar olmasa da vali zaten ildeki kurumları denetleyebilmektedir.

Vali ilde kamu düzenini sağlamakla da görevlidir. İl özel idarelerinde, belediyelerde ya da başka kurumlarda hizmette aksama olması durumunda vali, gerek il özel idareleriyle gerekse ildeki diğer kamu kurum ve kuruluşları ile hizmette aksama durumuna müdahil olabilmektedir. Ayrıca 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre terör ve şiddet olaylarında valilik söz konusu hizmeti YİKOB, il özel idaresi veya kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla yapar veya yaptırır. Ancak terör ve şiddet olayları olmadığı zaman hizmette aksamanın tespitine il özel idarelerinin bulunduğu illerde yetkili sulh hukuk hâkimi karar verirken, YİKOB'ların bulunduğu illerde vali veya ilgili bakanlık karar vermektedir. Böyle bir durum idari vesayete neden olabilir.

İl özel idareleri görev, yetki ve sorumlulukları ile karşılaştırıldığında yeterli mali kaynaklara sahip değildir. Ancak bu durumda dahi il özel idarelerinin mali imkânları YİKOB'lardan fazladır. Ayrıca YİKOB'ların teşkilat yapısı, personeli ve araç gereci il özel idareleri ile karşılaştırıldığında oldukça yetersizdir. Bu nedenlerle il özel idarelerinin kaldırılıp YİKOB'ların kurulmasının valinin yetki alanını genişlettiğini söylemek çok doğru olmayacaktır. YİKOB'ların görev tanımında merkezileşmeye neden olabilecek

unsurlar bulunsa da mevcut teşkilat ve mali yapısı ile bu pek mümkün görünmemektedir. Ancak yapılacak düzenlemelerle YİKOB'ların teşkilat ve mali yapısı güçlendirilirse vesayet kurumuna dönüşme potansiyelleri de oldukça yüksektir.

YİKOB'ları daha etkin ve verimli hale getirmek için çalışmalar devam etmektedir⁷. YİKOB'larla ilgili yapılan çalışmalardan, büyükşehir olan illerde il özel idare sistemine dönüşmeyeceği anlaşılmaktadır. Ancak YİKOB'lar gerek iç, gerekse dış faktörlerden dolayı bir kimlik bunalımı içindedir. Mevcut sorunlarıyla diğer illere de YİKOB kurmak doğru olmayacaktır. YİKOB'ların nasıl bir kurum olması isteniyorsa görev, yetki ve sorumlulukları ona göre düzenlenmeli ve bu doğrultuda teşkilat ve mali yapısının revize edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akman, Çiğdem ve Mustafa Kalender (2018), "Yerelde Yeni Bir Merkezi Yönetim Birimi: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73 (4): 1025-1056.
- Belli, Aziz ve Abdullah Aydın (2017), "6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezleşme", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 55 (Spring II): 401-413.
- Can, Ergüder ve İbrahim Avcı (2016), "6360 Sayılı Yasa ile Kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının (YİKOB) İşlevselliği (İzmir, Adana, Erzurum Örnekleri)", *Kaysem 10 Bildiri Kitabı*: 553-588.
- Çiner, Can Umut ve Oral Karakaya (2013), "Merkez-Yerel İlişkileri ve Mülki İdarenin Dönüşümü", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68 (2): 63-93.
- Çiner, Can Umut (2017), "Yeniden Kamu Yönetimi Temel Kanunu: Yerel Yönetimler Alanındaki Bilanço", *Memleket Siyaset Yönetim*, 12 (28): 27-52.
- Dağlı, Zülkif ve Can G. Özgül (2019), "Kamu Yönetimi Sistemi İçinde Yeni Bir Birim Olarak Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığının İşlevi: İzmir Örneği", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28 (1-2): 25-44.
- Eryılmaz, Bilal (2012), *Kamu Yönetimi* (5. Baskı) (İzmit: Umuttepe Yayınları).
- Flick, Uwe (2009), *An Introduction to Qualitative Research* (4. Baskı) (London: Sage).
- Francis Jill J., Marie Johnston, Clare Robertson, Liz Glidewell, Vikki Entwistle, Martin P. Eccles ve Jeremy M. Grimshaw (2009), "What is an Adequate Sample Size? Operationalising Data Saturation For Theory-Based Interview Studies", *Psychology and Health*, 25 (10): 1229-1245.
- Günel, Alpay, Senem Atvur ve Kadriye O. Dernek (2014), "6360 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (3): 55-70.

7 Detaylı bilgi için bkz: <https://www.yikobprojesi.org/> (20.02.2020).

- Karatepe, Selma, Ender Akyol, Ömer Dağdeviren ve Nazlı N. Arıbaş (2016), "Malatya Örneğinde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının Siyasi, İdari ve Mali Açısından Değerlendirilmesi", *Kaysem 10 Bildiri Kitabı*: 401-423.
- Kartal, Nazım (2012), *Türkiye'de İl Özel İdareleri* (Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları).
- Keleş, Ruşen (2014), *Yerinden Yönetim ve Siyaset* (9. baskı) (İstanbul: Cem Yayınevi).
- Keleş, Ruşen ve Can Giray Özgül (2017), "Belediye Organlarına 'Kayyım' Atamaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72 (2): 299-313.
- Kızıboğa, Rüveyda ve Kamil Özaslan (2013), "İl Özel İdaresi İle Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'nın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", *KAYSEM 8 Bildiri Kitabı* (Ankara: Pegem): 789-802.
- Koç, Emin ve İbrahim Arap (2019), "Türk İdare Teşkilatında Atipik Yeni Bir Örgütlenme: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28 (4): 91-123.
- Kuran, Hikmet (2016), "Türk Yerel Yönetim Sistemi'nde Yeni Bir Kurum: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı", *KAYFOR 13 Bildiri Kitabı* (Konya): 207-218
- Nacak, Osman (2017), "6360 Sayılı Kanun Sonrası Kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Üzerine Bir Analiz", *Eurefe'17 International Congress- 29 Temmuz 2017*, 2 (2): 878-887.
- Nadaroğlu, Halil (1998), *Mahalli İdareler* (6. Baskı) (İstanbul: Beta Yayıncılık).
- Oktay, Tarkan (2010), *Yerel Yönetim Reformu Sonrasında İl Özel İdareleri* (İstanbul: Hayat Yayınları).
- Oktay, Tarkan (2016), "6360 Sayılı Kanuna Dayalı Büyükşehir Belediye Reformunu Anlama ve Anlamlandırma", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (1): 71-131.
- Özel, Mehmet (2016), "6360 Sayılı Kanun İle İl Özel İdarelerinden YİKOB'lara Geçiş Süreci- Diyarbakır Örneği", *Kaysem 10 Bildiri Kitabı*: 589-617.
- Parlak, Bekir ve Mehmet Z. Sobacı (2008), *Kamu Yönetimi* (2. baskı) (İstanbul: Aktüel Yayınları).
- Şengül, Ramazan (2015), *Yerel Yönetimler* (5. Baskı) (Kocaeli: Umuttepe Yayınları).
- Sobacı, Mehmet Z. (2005), "Yeniden Yapılanma Sürecinde İl Özel İdarelerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği Üzerine Değerlendirmeler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 14 (4): 31-50.
- Taş, Barış (2006), "AB Uyum Sürecinde Türkiye için Yeni bir Bölge Kavramı: İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2): 185-197.
- Toprak, Zerrin (2014a), *Yerel Yönetimler* (9. baskı) (Ankara: Siyasal Kitabevi).
- Toprak, Zerrin (2014b), "Türkiye'de Yerelde İktidarın Biçimlenmesi", 04 Ocak 2014 Mersin toplantısı tebliği, <https://zerrintoprak.blogspot.com/p/turkiyede-yerelde-iktidarın-bicimlenmesi.html?view=magazine> (18.02.2022).
- Tortop, Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman ve Mehmet A. Özer (2008), *Mahalli İdareler* (2. baskı) (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım).
- Ulusoy, Ahmet ve Tekin Akdemir (2017), *Mahalli İdareler* (10. baskı) (Ankara: Seçkin Yayınları).
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı) (Ankara: Seçkin Yayıncılık).